

# Ons hemelburgerschap

## Filippenzen 3:20

### De gevangenisbrieven

De zgn. gevangenisbrieven zijn de brieven die Paulus geschreven heeft toen hij in gevangenschap was. Drie daarvan zijn gericht aan een gemeente, nl. de brieven aan de Efeziërs, de Kolossenzen en de Filippenzen. Ze zijn geschreven tijdens zijn eerste gevangenschap in Rome (62/63 of 60/61 na Christus). Het zijn tevens de laatste brieven die Paulus aan een gemeente geschreven heeft. Deze drie brieven dragen een gemeenschappelijk kenmerk, en dat is het gezichtspunt dat Paulus zijn lezers wil aanleren. Hij wil zijn lezers, en ook ons, leren om niet vanuit de aardse omstandigheden naar het leven te kijken, maar vanuit onze hemelse positie. Het vertrekpunt ligt in deze brieven niet bij onze aardse situatie, maar bij de hemelse positie die de gelovige heeft. In de eerste brief van Paulus aan de Tessalonicenzen bijvoorbeeld wordt er vanuit de aardse omstandigheden vooruit gekeken naar de dag van de Heer en de wederkomst van Christus (met die gedachte eindigt elk hoofdstuk). Met die blik op de toekomst wordt dan weer tegen de aardse omstandigheden aangekeken. Maar in de genoemde brieven wil Paulus ons ook andersom leren kijken, vanuit een ander perspectief. Hij laat ons zien wat er in de hemel is en vooral Wie er in de hemel is, wat onze positie daar is, en vervolgens hoe wij dan tegen ons leven op aarde behoren aan te kijken.

De brief aan de Efeziërs begint met een opsomming van de hemelse, geestelijke zegeningen van de christen in hoofdstuk 1. De brief kan gemakkelijk in drie delen verdeeld worden. De eerste drie hoofdstukken vormen het gedeelte “zitten”, waarbij we gericht worden op de positie van de gelovige in Christus. De volgende twee hoofdstukken vormen het gedeelte “wandelen”, waarin we leren welke invloed die positie op de praktijk van ons leven hoort te hebben. Het laatste hoofdstuk “standhouden” gaat over de geestelijke strijd.

In de brief aan de Kolossenzen lezen we over de bijzondere positie van de Heer Jezus Christus (1:15-20) en onze verbondenheid met Hem (1:12-14). We worden opgeroepen om de dingen te bedenken die boven zijn, want we zijn immers met Christus opgewekt, en daar is Hij gezeten (Kol. 3:1-2). Ons

leven is verborgen met Christus in God, daar is ons leven (Kol. 3:3). Daarop volgt onderwijs over de praktijk van ons leven.

In de brief aan de Filippenzen krijgen we ook de oproep om de dingen te bedenken die van boven zijn (Fil. 4:8), en daardoor vervolgens onze levenspraktijk te laten bepalen (vs. 9). We worden erop gewezen dat onze behoudenis het uitgangspunt moet zijn voor de praktijk van ons leven (Fil. 2:13). Aan het einde van hoofdstuk drie wijst Paulus de Filippenzen op hun burgerschap dat hemels is (vs. 20), en dat is uiteindelijk het uitgangspunt voor het leven van alledag (vgl. vers 17). Het feit dat zij burgers zijn van een rijk in de hemel is bepalend voor hun gedrag op aarde.

Het valt min of meer te vergelijken met hetgeen Johannes overkomt in het boek Openbaring vanaf hoofdstuk 4. Hij wordt van het aardse toneel verplaatst naar de hemel. Dan ontdekt hij daar een troon, en dat alles wat vervolgens gebeurt zijn oorsprong heeft in de hemel. De hemelse situatie is het vertrekpunt van de gebeurtenissen op aarde. Zo dient ook onze hemelse positie het uitgangspunt te zijn voor ons leven op aarde. Paulus wil ons leren op aarde te leven vanuit onze hemelse positie, dat wij primair bezig zijn met de dingen en Hij die in de hemel is. Dat wij de geestelijke dingen, ons geestelijk leven, op de eerste plaats zetten en dat uitwerken in de manier hoe wij op aarde leven. Het betekent dat wij precies in de aardse omstandigheden, in het gezin, op school, op het werk, onder vrienden, enz. een gezindheid en een levenspraktijk laten zien die in overeenstemming is met de hemelse positie die wij in Christus hebben gekregen.

### Woordstudie

In Filippenzen 3:20 wordt er gesproken over dat burgerschap dat in de hemel is, dat het deel is van elke christen. Een verkenning van de Griekse woordenschat kan ons helpen om een beter begrip te krijgen van hetgeen Paulus wil doorgeven. De herziene Voorhoeve-vertaling (ook wel de Telosvert. genoemd) en de herziene Statenvertaling vertalen het Gr. ‘politeuma’ door burgerschap<sup>1</sup>. De NBG-vertaling heeft hier ‘burgers’ staan (wat in het Gr. eigenlijk ‘polites’

is<sup>ii</sup>, van ‘polis’ d.i. stad). De Statenvertaling had hier vroeger gewoon ‘wandel’ staan. Vertalen door ‘wandel’ is niet echt afdoende, hoewel het hemels burgerschap heel wat van doen heeft met de praktijk van ons leven. In Filippienzen 1:27 schrijft Paulus: ‘Alleen, wandelt waardig het evangelie van Christus...’. Het Gr. woord voor wandel is daar ‘politeuomai’, wat verwant is met politeuma en oorspronkelijk gebruikt werd voor het gedrag van burgers. Je kunt het zo verstaan dat het gedrag van de burgers (politeuomai) van een bepaalde stad zodanig is, waarbij je dan aan een bepaald kenmerkend gedrag van die burgers gaat denken. De NBV heeft hier vertaald door ‘burgerrecht’, wat verwijst naar de rechten die deze burgers hebben. Burgerrecht is in het Gr. ‘politeia’ (zie Hand. 22:28).

De met elkaar verwante Griekse uitdrukkingen laten ons zien wat Paulus in gedachten heeft wanneer hij aan de Filippienzen schrijft over hun hemelburgerschap. Hun burgerschap ligt in de hemel en niet op aarde, in Filippi. Hun thuisland, om zo te zeggen, is de hemel. Daar hebben zij door genade hun rechten en zegeningen. Het Romeins burgerrecht, dat de inwoners van Filippi hadden, was best wel een voorrecht te noemen (zie verder). Maar ook al zijn zij nu niet aanwezig in de hemel, desalniettemin wordt er van hen een levensstijl verwacht die in overeenstemming is met hun hemels burgerschap. Het hebben van een burgerschap dat elders ligt dan op de plaats waar iemand woont, is iets waar de Filippienzen helemaal vertrouwd mee waren. Ook vandaag is het gewoonlijk zo dat wanneer iemand naar een ander land verhuist, hij nog steeds de nationaliteit behoudt van zijn land van herkomst. Hij blijft een burger van zijn geboorteland, ook al woont hij daar niet. De Filippienzen leefden in een dergelijke situatie.

### **Geschiedkundige achtergrond<sup>iii</sup>**

Wanneer we iets meer leren over de levensomstandigheden van de bevolking van Filippi, dan is dat verhelderend om te begrijpen wat Paulus bedoeld heeft. We kunnen zelfs zeggen dat juist hun specifieke situatie de aanleiding was voor Paulus om zich op deze manier uit te drukken in zijn brief. Hij sluit namelijk aan bij de hun vertrouwde leefwereld, om dat als verhelderende illustratie te gebruiken voor wat hij wil zeggen.

Vanaf ongeveer 360 voor Christus werd het gebied van het later genoemde Filippi ingenomen en bewoond door Griekse kolonisten van het eiland Thasos. De omgeving was rijk aan waterbronnen en in de directe omgeving lag het Pangaiongebergte, dat rijk aan goud en zilver was. We krijgen hier dus te maken met bewoners die hun thuisland eigenlijk elders hadden. Vervolgens werd het gebied veroverd door Filippus II, de vader van Alexander de Grote, die de stad naar zichzelf noemde. Hij legerde er een garnizoen Macedoniërs, want de stad had ook een strategische ligging. Het Macedonische rijk leed, ongeveer twee eeuwen later, de nederlaag tegen de Romeinen; en ook

nu weer veranderde de bevolking van de stad. Om een langer verhaal kort te maken: Macedonië werd een Romeinse provincie en de stad Filippi werd een kolonie voor oorlogsveteranen, Romeinse soldaten met pensioen (Hand. 16:12). Zij konden daar een handels- of landbouwbedrijf starten. De Romeinen hadden de strategische gewoonte om op belangrijke plaatsen Romeinse burgers te vestigen. Naast de gepensioneerde soldaten woonden er in Filippi bijgevolg nog andere Romeinse burgers, die ofwel afkomstig waren uit de regio, ofwel geëmigreerd waren uit Italië. Dit was ook de bevolking van Filippi, toen Paulus daar het evangelie bracht (Hand. 16), en toen hij deze brief schreef (ongeveer 12 jaar later).

De inwoners van Filippi waren zodoende allemaal Romeinse burgers, die ook het Romeinse burgerrecht hadden. Het was niet gering om het Romeinse burgerrecht te hebben. Wie het Romeinse burgerrecht had, was vrijgesteld van geseling, foltering of terechtstelling zonder degelijk proces (vgl. Hand. 16:37-39; 22:25-29). Ook was men vrijgesteld van een proces door magistraten buiten Italië. Indien het proces negatief was uitgevallen, had men recht op hoger beroep doordat men zich op de keizer kon beroepen (vgl. Hand. 25:11-12). Het Romeinse burgerrecht hield ook in dat men in tijden van verkiezing of stemming, indien men in Rome was, kon deelnemen aan de verkiezing of stemming. Men werd daarin direct beschouwd als een inwoner van Rome. Zo beginnen we al iets meer te begrijpen van de leefwereld van de Filippienzen. Ze woonden in Filippi, maar toch hadden ze een belangrijke band met Rome, ondanks het feit dat die stad honderden kilometers van hen verwijderd lag.

Maar er is iets dat nog meer licht werpt op het Romeinse burgerschap, behalve het feit dat de Filippienzen in de kolonie Filippi woonden. Men kende in Rome het gebruik om bevolkingsregisters aan te leggen, waarin de Romeinse inwoners werden geregistreerd. Er waren verschillende administratieve eenheden, ‘tribus’ genaamd, waarin burgers van Rome werden geregistreerd. Echter, niet alleen de burgers van Rome werden hierin geregistreerd, maar ook de burgers met het Romeinse burgerrecht in de kolonies. De Romeinse burgers die in een kolonie woonden, werden toegevoegd aan een register van Rome. De burgers van Filippi werden ondergebracht in de ‘tribus Voltinia’. Met andere woorden: de burgers van Filippi waren geregistreerd in Rome. Hun burgerschap lag in Rome.

### **Romeins Filippi**

Filippi kende nog een voorrecht, en dat is dat het niet onderworpen was aan de provinciestadhouder van Macedonië. Filippi was namelijk een kolonie met het zgn. stadsrecht<sup>iv</sup>. Het gevolg daarvan was dat de inwoners de stad helemaal konden inrichten en organiseren zoals ze dat zelf wilden. De provincie waarin de stad lag, had helemaal geen wettelijke invloed; de stad stond onder eigen Romeins bestuur. De Filippienzen waren trots op hun banden met Rome.

Ze deden hun best om hun stad zo goed mogelijk op Rome te laten lijken. In de geschiedschrijving is Filippi wel een reproductie van Rome genoemd. Zo zijn er haast uitsluitend Latijnse inscripties teruggevonden. In Filippi kon je de Romeinse cultuur zo proeven. De wetgeving bijvoorbeeld was voluit Romeins. Ook de klederdracht was dezelfde als die te Rome. De Filippenzen stelden alles in het werk om de sfeer van Rome ook die van Filippi te laten zijn. Filippi was eigenlijk door en door Rome. De sfeer, het denken, de houding, de leefwereld, het gevoel, de praktijk: het was allemaal hetzelfde als in Rome. Het mooiste compliment dat je aan de burgers van Filippi kon geven, was dat je het gevoel had in Rome zelf te zijn. De inwoners van Filippi voelden zich meer Romeinen dan Filippenzen. Dát is het argument dat gebruikt wordt tegen de prediking van Paulus en Silas in Handelingen 16, namelijk dat zij gebruiken verkondigen die de Filippenzen als *Romeinen* niet mogen aannemen (vs. 21). Merk op dat zij zeggen: 'daar wij Romeinen zijn', en niet zoïets als: 'daar wij Filippenzen zijn'. Dit brengt hun intense verbondenheid met Rome tot uitdrukking. De Filippenzen woonden wel in Filippi, maar ze dachten, leefden en gedroegen zich in overeenstemming met Rome.

### Verwijzingen in de brief

Als we eenmaal begrip hebben gekregen voor de belevingswereld, die de gelovigen in Filippi als Romeinse burgers tot dan toe gekend hadden, dan ontdekken we enkele zinspelingen van Paulus daarop: voornamelijk in het vierde hoofdstuk van zijn brief, nadat hij het gehad heeft over het hemelburgerschap in Filippenzen 3:20. Wanneer Paulus bijna aan het eind van de brief is gekomen en hij hen bedankt voor de financiële steun die ze meermaals hebben gegeven, dan spreekt hij hen rechtstreeks aan in Filippenzen 4:15. Maar terwijl de brief helemaal in het Grieks is geschreven, gebruikt hij nu een *Latijnse* betiteling. In het Gr. zou er 'Filippeis' hebben gestaan, maar hij

schrijft het Latijnse 'Filippèsiōi'. In Filippenzen 4:3 schrijft Paulus dat zijn medewerkers ingeschreven staan in het boek van het leven. Daarin ligt een zinspeling op de registers van Rome, waarin de Filippenzen ingeschreven staan. En wanneer Paulus in Filippenzen 4:5 schrijft dat de Heer nabij is, dan ligt daarin een contrast met de keizer van Rome (de aardse heer van de Filippenzen), die helemaal niet nabij is.

### De praktijk van het hemelse burgerschap

Zoals eerder gezegd, is er ook een verwijzing in Filippenzen 1:27: 'Alleen, wandelt waardig het evangelie van Christus...'. Het Gr. woord voor wandelen<sup>v</sup> dat Paulus daar gebruikt, is verwant met het woord voor burgerschap dat hij in deze brief gebruikt. Het gaat over het burgergedrag dat de burgers vertonen in overeenstemming met hun burgerschap. Maar nu, zo bedoelt Paulus, gaat het niet om jullie Romeinse burgerschap, maar om het hemelburgerschap. Het kenmerkt jullie, burgers van Filippi, dat jullie alles in het werk stellen om het leven in te richten naar het model van Rome. Doe nu als christenen evenzeer je best het leven te laten bepalen door het *hemelse* burgerschap, en dat staat diametraal tegenover aardsgezindheid (Fil. 3:19). Zodat in de praktijk het denken, de principes, de gezindheid en de sfeer van de hemel gezien mogen worden. Dat leer je kennen door in de Bijbel te lezen en door te zien op Jezus Christus, onze hemelse Heer.

Het hemelse burgerschap is niet slechts een principiële positie, maar evenzeer is het van grote invloed op de praktijk van het leven. De Filippenzen hebben deel gekregen aan het evangelie (Fil. 1:5), nu moet ook hun gedrag in overeenstemming zijn met dit evangelie (Fil. 1:27; vgl. 2:12). En zo is dat ook voor iedereen die deel gekregen heeft aan het evangelie van Christus. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Paulus in deze brief zo vaak naar Christus verwijst en vanuit zijn eigen leven laat zien welke grote invloed Hij heeft op zijn leven. Laten wij als burgers van een rijk in de hemel ook in overeenstemming daarmee gaan leven.

<sup>i</sup> Het woord komt overigens alleen hier voor.

<sup>ii</sup> Luc. 15:15; 19:14, Hand. 21:39; Hebr. 8:11 (in dit laatste vers vertaald door 'naaste' in sommige vertalingen).

<sup>iii</sup> Voor de geschiedkundige achtergrond heb ik onder meer dankbaar gebruik gemaakt van de boeken 'Gegrepen door Christus' van G.H. Kramer en 'Zondervan, Illustrated Bible Backgrounds Commentary'.

<sup>iv</sup> Filippi was één van de slechts vijf steden in Macedonië die dit voorrecht genoten, het *ius Italicum*.

<sup>v</sup> Verder alleen nog in Handelingen 23:1.

